

IN MEMORIAM

OSCAR ALMGREN

9. 11. 1869 — 13. 5. 1945

När den 27-årige Oscar Almgren en majnatt 1897 i Upsala vid sin fader Oscars, den aktade och inflytelsesrike sidenfabrikörens och politikerns, sida vandrade hem från sin disputationsmiddag efter en akademisk akt, där fakultetsopponenten, en tredje Oscar, faderns klasskamrat Oscar Montelius, endast haft det yppersta beröm över avhandlingen, yttrade Oscar Almgren senior till sonen: »Ja, kära Oscar, jag är rädd, att man övervärderar dig.» Och Oscar junior svarade: »Ja, visst gör man det.» Men Oscar Montelius visste vad han gjorde, när han på detta sätt bedömde avhandlingen och dess upphovsman. Ty vad den unge forskaren redan då hunnit prestera var i själva verket nästan häpnadsväckande. Tjugoårig hade Oscar Almgren, som avlagt studentexamen vid 16½ års ålder, tagit sin fil. kand.-examen, ännu icke 24-årig fil. lic.-examen i latin och grekiska, året därpå utökad med ämnet nordiska språk, alla examina med lysande betyg, han hade i 3 år hunnit vara e. o. amanuens vid Vitterhets Akademien (Statens Historiska Museum), därvid utbildat sig i ett fjärde ämne, nordisk och jämförande fornknuskap, för sitt disputationarbete besökt betydligt över hundratalet museer och samlingar i Europa, och han hade presterat en doktorsavhandling, »Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte», som med ens skulle skaffa honom ett internationellt namn och än i dag utgör ett av de grundläggande verken i europeisk arkeologi (2 uppl. 1923 = Mannus-Bibliothek, Nr 32). På avhandlingen följde docentur i jämförande fornknuskap vid

Upsala universitet — Almgren var den förste docenten i ämnet i vårt land.

Under en följd av år delade Almgren nu sin tid mellan Historiska Museet och Upsala universitet och utvecklade därvid en rastlös verksamhet som museiman, fältarkeolog, undervisare och författare av talrika skrifter, alla av hög kvalitet. Det var under dessa år, som han (1904) fullbordade sitt arbete »Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden», vilket utgör den första översikten av våra fornminnen ute i fältet och även det blivit ett klassiskt verk, utkommet i ytterligare två upplagor (2:dra 1923, 3:dje 1934). Det var också nu, som han (1902, 1903) tillsammans med nuvarande kronprinsen utgrävde den stora Hågahögen intill Upsala, med dess överraskande märkliga fynd av en bronsåldershövding med rikaste utrustning, en grävning redovisad i ett verk av Almgren 1905 »Kung Björns hög' och andra fornlämningar vid Håga» (= Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens arkeologiska monografier, Nr 1). Och det var likaså nu, som han tog itu med bearbetningen av Gotlands i hela Nord-Europa enastående järnåldersmaterial, en bearbetning, som närmast fattade i sikte den äldre järnåldern och som, fullföljd av Almgren och undertecknad gemensamt, resulterade i det stora verket »Die ältere Eisenzeit Gotlands» (= Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens arkeologiska monografier, Nr 4), del I utgiven av Almgren ensam 1914, del II av Almgren och Nerman gemensamt 1923, vilket arbete utgör det första i en serie stora publikationer om Gotlands järnålder.

Oscar Almgren hade år 1905 befordrats till andre amanuens vid Vitterhets Akademien, år 1907 blev han förste amanuens, vilken tjänst fr. o. m. 1910 förändrades till antikvariefattning. Från sin docentur hade han tagit avsked 1907, men återinträdde som docent vid Upsala universitet, nu i nordisk och jämförande fornkunskap, vid Knut Stjernas död 1909 och lämnade 1911 sin antikvariefattning för att helt ägna sig åt universitetstjänsten.

När 1913 den första professuren i nordisk och jämförande fornkunskap upprättades i Sverige, vid Upsala universitet, var det naturligt, att Almgren kallades till dess innehavare. Men han fick ej länge verka på sin post. Hans ögon hade aldrig varit starka, och efter några år inträdde fullständig blindhet. Han måste steg för steg avveckla universitetsverksamheten och 1925 helt begära avsked. Det var en för den arkeologiska undervisningen synnerligen fruktbringande och högt skattad verksamhet, som därmed i förtid avbröts.

Men Almgren kunde ändå, stödd på sin omfattande materialkänedom och sitt osvikliga minne och med utmärkt hjälp av sin maka, fortsätta sin vetenskapliga verksamhet, och 1927 utsände han verket »Hällristningar och kultbruk» (= Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar, Nr 35; tysk upplaga 1934), vilket bildar epok inom forskningen rörande bronsålderns hällristningar och med sin tolkning

av dessa märkliga bilder som uttryck för fruktbarhetskult länkat in denna vanskliga forskning på allmänt godtagna linjer.

Almgren kallades med åren till hedersledamot, ledamot eller korresponderande ledamot av ett stort antal vetenskapliga samfund och föreningar i Sverige och i utlandet. Av Vitterhets Akademien blev han arbetande ledamot 1908 och av Svenska Fornminnesföreningen, vars sekreterare han varit under åren 1908—1910, hedersledamot 1930. 1924 kreerades Almgren till fil. hedersdoktor vid universitetet i Königsberg.

Personligen var Oscar Almgren en människa av en själslig förfining, som det sällan förunnas oss att möta. Den som skriver dessa rader hade under ett tiotal år — vissa tider dagligen — tillfälle att samarbeta med honom och därvid beundra hans tankes sällsporda klarhet och skärpa, hans utomordentliga försynthet, hans milda och vänliga väsen och den nobless, som präglade varje hans ord och handling. Det sätt, på vilket han bar sitt öde, var ett högt föredöme och gjorde på alla ett oförgätligt intryck.

Med Oscar Almgren har en av den europeiska arkeologiens främsta representanter bortgått, den siste från den svenska fornforskningens stora grundläggningstid.

Birger Nerman.